

konkurenci, která je v této oblasti obrovská. Nejzřetelněji si to zatím uvědomila ČSTK, která chce především z ekonomických důvodů i nadále vystupovat jako tisková agentura s celostátní působností.“

Programové prohlášení první vlády, vzešlé ze svobodných voleb v červnu 1990, naznačuje, že sovětský koncept masové komunikace nahradil státní paternalismus v médiích. Šlo tedy do jisté míry o pokračování socialistické doktríny podřízenosti médií. Vláda, soudě alespoň podle programového prohlášení, si stále dostatečně neuvědomovala, jakou roli hrají svobodná média v moderní společnosti. Jedině tak lze vyložit slova o zachování státního vysílání rozhlasu a televize. V červenci roku 1990 federální vláda ještě neuvažovala o vzniku a utváření standardního duálního systému vysílání. Hovořila o „zachování státního vysílání televize a rozhlasu“ s přímou vazbou na státní moc, nikoli o médiích veřejné služby s přímou vazbou na veřejnost. Při důkladném studiu udělování prvních licencí v počáteční etapě formování této procedury je možné vyzorovat, že státní a politická elita vstupovaly do těchto mechanismů. Počátky demonopolizace rozhlasového vysílání jsou tak spojeny s přímou kontrolou státu. To ostatně dokládá i existence mezirezortní konkurzní komise pro výběr uchazečů o první experimentální nestátní rozhlasové vysílání na území ČSFR.

Devátého října 1990 souhlasila vláda ČSFR svým usnesením s dočasným využitím technických prostředků československých spojů k šíření programů dalších dvou zahraničních rozhlasových stanic – a to BBC a RFI (Radio France International). Stalo se tak po návštěvách britské ministerské předsedkyně Margaret Thatcherové, která se v rozhovoru s prezidentem ČSFR Václavem Havlem zmínila o přání britské BBC získat frekvence pro vysílání na území Československa, a francouzského prezidenta Françoise Mitteranda. Svě rozhodnutí federální vláda zdůvodnila zájmem zlepšit informovanost československého obyvatelstva o mezinárodních událostech.⁹⁾ BBC začala vysílat 18. prosince 1990 v Praze a její vysílání bylo možné – na rozdíl od Svobodné Evropy – zachytit v pásmu velmi krátkých vln.

Po červnových volbách v roce 1990 sílil tlak zájemců o provozování privátních elektronických médií na státní instituce, aby co nejdříve zahájily rozsáhlou demonopolizaci a deetatizaci rozhlasového a televizního vysílání. Mezirezortní konkurzní komise pro výběr uchazečů o nestátní rozhlasové a televizní vysílání pracovala i po volbách. Jejím novým předsedou se stal místopředseda federální vlády, vzešlé z voleb v červnu 1990, RNDr. Josef Mikloško, Csc. Mezirezortní komise nadále shromažďovala projekty zájemců o provozování vysílání. První schůzka mezirezortní komise se uskutečnila 24. července 1990 a k tomuto dni registrovala 35 žádostí o rozhlasové a 31 o televizní vysílání. Na druhém zasedání o měsíc později, 29. srpna 1990, mezirezortní komise konstatovala, že se počet zájemců o vysílání zvýšil. O rozhlasové vysílání žádalo 45 a o televizní vysílání 35 společností. Členové komise se rozhodli, že se budou zabývat jen žádostmi o celostátní vysílání a žádostmi zahraničních státních organizací. Žádosti o zřízení republikových a regionálních stanic předávala vládám republik. Komise také upřesnila požadavky na formulaci žádostí. Ty musely obsahovat mimo jiné způsob šíření programů, rozsah, technické zabezpečení a další údaje nutné pro registraci (Sladčiková, 1999). Komise však neměla pravomoc udělovat povolení k vysílání. Zmíněnou kompetenci měl získat nový regulační orgán, s jehož vznikem se počítalo v rámci zákona o rozhlasovém a televizním vysílání. Souběžně s tím pracovalo Oddělení státní informační politiky pod Odborem vzdělanosti, kultury, zdraví a informací Úřadu předsednictva vlády ČSFR na nové mediální legislativě, k níž se federální vláda zavázala ve svém programovém prohlášení ze 3. července 1990. Zákon o provozování rozhlasového a televizního vysílání měl podle zadání kabinetu premiéra Mariana Čalfy stanovit podmínky k udělení licencí nestátním sdělovacím prostředkům. Přípravy mediální legislativy zbrzdil tlak slovenské politické elity, která žádala přerozdělení některých federálních kompetencí na jednotlivé republiky. Konkrétně šlo o právní zakotvení samostatného Slovenského rozhlasu a Slovenské televize, které dosud působily v rámci Československého rozhlasu a Československé televize, a o rozdělení působnosti ve věcech tisku a jiných informačních prostředků mezi Českou a slovenskou republiku. Zákon č. 136/1991 Sb. (tzv. kompetenční zákon) schválilo Federální shromáždění 20. března 1991.

V době tvorby tzv. kompetenčního zákona a zpoždování příprav nové mediální legislativy, upravující fungování elektronických médií, nebyli již někteří žadatelé o rozhlasové vysílání ochotni nadále čekat na udělení řádných licencí. Objevil se fenomén pirátského vysílání.

Nejnámějším příkladem pirátské stanice, která zahájila vysílání koncem roku 1990 je pražské Rádio Stalin. Rádio Stalin sice získalo povolení k provozování lokální rozhlasové stanice, bylo však omezeno na dobu od 19. do 22. října 1990, kdy se v prostorách pod bývalým Stalinovým pomníkem uskutečnila výstava Totalitní zóna. Stanice vysílala na lokální pražské frekvenci 92,6 MHz čtyřicet hodin denně a krom hudby nabízela posluchačům rozhovory s nezávislými umělci, komentáře a analýzy. Rádio Stalin však ve svém vysílání pokračovalo i po 22. říjnu 1990. Inspektorát radiokomunikací proto podal na Obvodní národní výbor pro Prahu 7 oznámení, že „v objektu bývalého Stalinova pomníku provozuje skupina neznámých osob rozhlasový vysílač“¹⁰⁾, a tím se dopouští pirátského vysílání. ONV Prahy 7 řešil případ Rádía Stalin zabavením vysílačky v hodnotě půl milionů francouzských franků. Úřední zabavení technického vybavení stanice vyvolalo obrovskou vlnu nevole, jejíž součástí byla petiční akce na podporu ne-

závislého rozhlasového vysílání. Svůj podpis pod výzvu připojili například poradce prezidenta republiky Alexandr Vondra, šéfredaktor Lidových novin Rudolf Zeman, celá redakce Studentských listů a Respektu, poslanci Federální shromáždění a České národní rady, herci, zpěváci, hudebníci a zahraniční novináři. O aféře kolem ilegálního vysílání hovořil 28. října 1990 v rozhlasovém pořadu Hovory z Lán i československý prezident Václav Havel, který upozornil na to, že je nutné najít takové možnosti, aby vláda mohla udělovat rozhlasové frekvence nezávislému vysílání.¹¹⁾ Ředitel Rádia Stalin Vladimír Vintr později v rozhovoru pro ČTK uvedl, že jeho stanici nezbyvá nic jiného než vysílat ilegálně: „Od jara máme podanou žádost o přidělení kmitočtu pro naši stanici u federální vlády, ministerstva spojů i u mezirezortní komise, která byla k tomuto účelu zřízena. Prozatím jsme nedostali od nikoho odpověď. Naopak jsme zjistili, že se udělují výjimky¹²⁾, a protože víme, že žadatelů o licenci je asi čtyřicet a kmitočtové spektrum omezené, mohlo by se stát, že než bude žádost vyřízena, nebude co rozdělovat.“¹³⁾

V únoru 1991 je zabavená vysílačka provozovatelům Rádia Stalin vrácena, historie pirátského vysílání tím ale nekončí. Dne 15. února 1991 zástupci Rádia Stalin oznamují, že znovu zahájí vysílání – a to pod novým názvem Rádio Ultra. Vysílání bude strukturováno na bloky hudby, doplňované zpravodajstvím a reklamami. Rádio Ultra začalo vysílat 15. února 1991 od 17.30 hodin. Vysílací studio chrání profesionální ochranka a vlastní vysílačka je umístěna na neznámém místě. Toto nezávislé vysílání není podle slov jeho protagonistů nezákonné, jak bylo označeno některými úřady. Zákon totiž neřeší problematiku nezávislého vysílání. Zástupci Rádia Ultra na tiskové besedě ještě oznámili, že zdržováním a zabraňováním nezávislého vysílání je popíráno právo na svobodu slova, což je v rozporu s podmínkami pro přijetí Československa za člena Rady Evropy.¹⁴⁾ Ředitel Inspektorátu radiokomunikací Praha reaguje na začátek vysílání Rádia Ultra okamžitě. Pak 15. února 1991 večer vydal rozhodnutí, v němž s okamžitou platností požaduje zastavit provoz stanice: „Inspektorát radiokomunikací Praha při výkonu své činnosti zjistil, že je provozován nepovolený rozhlasový vysílač na kmitočtu 92,6 MHz. Stanice se hlásí Ultra.“ Zastavení provozu stanice odůvodňuje inspektorát tím, že jde o vysílací zařízení, na které nebylo vydáno povolení: „Udělování licencí řeší Mezirezortní komise pro výběr uchazečů o nestátní vysílání při Úřadu předsednictva vlády ČSFR. Nepovolené vysílání je přestupkem na úseku spojů, a jako takové je oznamujeme obvodnímu úřadu Prahy 1.“¹⁵⁾

Množící se případy pirátského vysílání¹⁶⁾ a podpora veřejnosti nezávislému rozhlasovému vysílání přiměly vládu, aby navrhla mezirezortní komisi udělit povolení k vysílání prvním domácím privátním stanicím, a to ještě před přijetím příslušné mediální legislativy. Slovenská vláda s tímto postupem nesouhlasila, proto se udělení prvních licencí (tzv. dočasných licencí pro experimentální vysílání) stalo ryze českou záležitostí. Mezirezortní komise pro výběr uchazečů o nestátní rozhlasové a televizní vysílání tak na svém třetím zasedání 22. března 1991 rozhodovala o pronájmu prvních sedmi volných lokálních kmitočtů pro privátní rozhlasové vysílání v Praze. Zájemců bylo dvanáct. Členové komise posuzovali technickou, programovou a finanční připravenost žadatelů. Dočasné licence k experimentálnímu vysílání získaly společnosti: Bonton, Evropa 2, Hallo World (Rádio Hallo World, poté Rádio RTL, dnes Rádio City), Kolegium+Radio Independence (Rádio Collegium), Rádio Informatika (poté Rádio RIO), Rádio Vox a T.R.S. (Rádio 1 – dříve Rádia Stalin a Ultra). Rozhlasové stanice, kterým byly uděleny první licence, musely zahájit vysílání do šesti měsíců ode dne přidělení kmitočtu. Podmínky k licencím vycházely z připravovaného zákona o rozhlasovém a televizním vysílání, který přijalo Federální shromáždění ČSFR 30. října 1991 pod číslem 468/1991 Sb. Dočasnost prvních licencí k experimentálnímu vysílání byla vázána k 31. prosinci 1992, později byla jejich platnost prodloužena do 31. prosince 1995. Další licence už mezirezortní komise vlády ČSFR udělit nestihla, protože vstoupil v platnost kompetenční zákon. Při ministerstvu kultury České republiky vznikla v květnu 1991 komise pro výběr uchazečů o nestátní rozhlasové vysílání. Komise sestávala ze šesti členů, z nichž pět bylo členy mezirezortní komise při vládě ČSFR a posledním členem byl předseda komise – český ministr kultury Milan Uhde. První sadu sedmi dočasných licencí k experimentálnímu vysílání udělila komise při českém ministerstvu kultury 21. května 1991. Šlo o licence k volným mimopražským kmitočtům. Až do vzniku Rady České republiky pro rozhlasové a televizní vysílání v březnu 1992 přidělila komise ministerstva kultury ČR pět licencí pražským a dvaadvacet licencí mimopražským uchazečům o privátní rozhlasové vysílání.¹⁷⁾

1.2 Formování duálního systému rozhlasového vysílání

Vývoj v české mediální krajině do konce října 1991 je možné označit slovem provizorium. Byly sice položeny první základy duálního systému, k nimž patří ustavení vládní mezirezortní konkurzní komise a udělení prvních licencí pro experimentální rozhlasové vysílání, na mediální legislativu, která by duální systém zformovala, ovšem provozovatelé vysílání stále ještě čekali.

Prvním stabilním základem, jenž formování systému umožnil, byl zákon č. 468/1991 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání.¹⁸⁾ V novodobé historii našich elektronických médií šlo o první

právní úpravu, která vymezila základní pojmy běžné v duálním systému vysílání. Druhý paragraf obsahuje definice termínů: rozhlasové a televizní vysílání, program, pořad, lokální program, reklama a sponzorování. Zákon, obsahující sedm částí, 1. upravil povinnosti provozovatelů rozhlasového a televizního vysílání, 2. vymezil povinnosti při vysílání reklam a sponzorovaných programů, 3. definoval duální systém složený z provozovatelů ze zákona (medií veřejné služby) a z držitelů licencí, 4. stanovil podmínky pro udělení a odnětí licence, 5. ustavil Federální radu pro rozhlasové a televizní vysílání a 6. stanovil sankce za nedodržování tohoto zákona. Některé pasáže zákona č. 468/1991 Sb. zaslouží podrobnější pozornost.¹⁹⁾

Legislativní norma o rozhlasovém a televizním vysílání definovala pojmy reklama a sponzorování a upravila podmínky pro jejich vysílání. Zákon zakázal vysílání reklamy ohrožující morálku, zájmy spotřebitele nebo zájmy ochrany zdraví, bezpečnosti či životního prostředí, reklamy určené dětem, které podporují chování ohrožující jejich zdraví, psychický nebo morální vývoj, reklamy na léčiva dostupná pouze na lékařský předpis, reklamy náboženské, ateistické, reklamy politických stran a hnutí. V reklamách nesmějí vystupovat hlasatelé a redaktori zpravodajských a politicko-publicistických pořadů. Provozovatelé vysílání jsou povinni zajistit, aby reklamy byly rozeznatelné a zřetelně zvukově či obrazově oddělené od ostatních pořadů. Zákon stanovil i časový rozsah vysílaných reklam. V rozhlasovém vysílání nesmí čas vyhrazený reklamám u provozovatelů ze zákona přesáhnout 5 % a u držitelů licencí 20 % denního vysílacího času.²⁰⁾ Reklamy se staly jediným zdrojem příjmů privátních médií, proto časový limit pro jejich vysílání je nepoměrně vyšší než u veřejnoprávních médií, jejichž hlavním příjmem jsou výnosy ze sazeb za používání rozhlasových a televizních přijímačů.

Zákon č. 468/1991 Sb. ustavil i regulační orgán, který má zastupovat zájmy veřejnosti a dbát na dodržování zákonů při provozování rozhlasového a televizního vysílání. Tímto orgánem se stala Federální rada pro rozhlasové a televizní vysílání, do jejíž působnosti spadalo udělování a odnímání licencí, udělování sankcí a dohled nad zákony v případě elektronických médií, která vysílala na celém území federace.²¹⁾ Činnost Federální rady byla poměrně omezena, protože jedinými provozovateli vysílání na celém území Československa byly Československý rozhlas a Československá televize. Federální rada fungovala bez přijatého statutu. Během své čtrnáctiměsíční existence se zabývala odstátněním Československé televize a Československého rozhlasu, sledovala vysílání obou institucí, přidělila dvě licence k provozování vysílání zahraničním subjektům – Rádiu Svobodná Evropa a BBC World Service – a tím přeměnila povolení federální vlády k vysílání pro tyto stanice ve standardní licence. Z časových a technických důvodů Federální rada pro rozhlasové a televizní vysílání nevypsala žádné licenční řízení a nestihla předložit Federálnímu shromáždění ani pravidelnou zprávu o své činnosti. Kompetenční zákon i zákon č. 468/1991 Sb. předpokládaly vznik republikových rad pro rozhlasové a televizní vysílání. K tomu došlo přijetím zákona č. 103/1992 Sb., o Radě České republiky pro rozhlasové a televizní vysílání Českou národní radou 21. února 1991.²²⁾ Do vzniku Rady ČR pro rozhlasové a televizní vysílání byla dohledem nad dodržováním licenčních podmínek a zákona u přibližně třiceti soukromých lokálních rozhlasových stanic, vysílajících na území České republiky, pověřena Meziřezortní komise Ministerstva kultury ČR. (Sladčíková, 1999). Federální rada pro rozhlasové a televizní vysílání zanikla se zánikem Československa k 31. prosinci 1992. Její kompetence přešly na republikové orgány – Radu České republiky pro rozhlasové a televizní vysílání a Radu Slovenskej republiky pre rozhlasové a televízne vysielanie. Samostatný český zákon o provozování televizního a rozhlasového vysílání nikdy nevznikl, ač se o něm uvažovalo. Základem české mediální legislativy se tak stal právě zákon č. 468/1991 Sb., který dodnes aplikuje Rada ČR pro rozhlasové a televizní vysílání. V průběhu devadesátých let byl však několikrát novelizován.

Pro vymezení duálního systému vysílání je nejdůležitější paragraf třetí zákona o provozování rozhlasového a televizního vysílání. Duální systém vyměřuje následovně: „Provozovatelem vysílání (dále jen „provozovatel“) je ten, kdo získal oprávnění k vysílání na základě zákona Federálního shromáždění, zákona České národní rady nebo zákona Slovenské národní rady (dále jen „provozovatel ze zákona“) nebo udělením licence podle tohoto zákona (dále jen „držitel licence“).“

1.2.1 Provozovatel vysílání ze zákona – tzv. veřejnoprávní rozhlas

Provozovateli vysílání ze zákona se rozumí média veřejné služby (tzv. veřejnoprávní média). V roce 1991 jimi byly Československá televize, Československý rozhlas, Česká televize a Český rozhlas. Paragraf devět zákona č. 468/1991 Sb. vymezuje zvláštní povinnosti a oprávnění provozovatelů ze zákona: „Základním posláním provozovatelů ze zákona je sloužit veřejnému zájmu, přispívat k utváření demokratické společnosti a odrážet její názorovou pluralitu zejména tím, že jejich vysílání nesmí jednostranně přihlížet pouze k jednotlivým názorovým orientacím, k jednomu náboženskému vyznání nebo světovému názoru, k zájmu jedné politické strany, hnutí, skupiny nebo části společnosti.“ Média veřejné služby musí podle litery zákona zajistit různorodou skladbu pořadů, které ve svém celku mají vyjít vstříc

zájmům všech vrstev obyvatelstva. Provozovatelé vysílání za zákona zároveň musí vyrábět významný podíl vysílaných pořadů tak, aby byla zachována a rozvíjena kulturní identita národa, národnostních a etnických skupin a podporován rozvoj domácí a evropské audiovizuální tvorby.

Zákon č. 468/1991 Sb. předpokládal, že statut a povinnosti veřejnoprávních médií upraví jednotlivé zákony o Československé televizi, Československém rozhlasu, České televizi a Českém rozhlasu. V případě médií s federální působností k tomu však nikdy nedošlo. Vinou rozpadu Československa v roce 1992 nebyly odpovídající zákony o Československé televizi a Československém rozhlasu nikdy přijaty a s koncem federace obě instituce zanikly. Zrušeny byly zvláštním zákonem č. 597/1992 Sb., o zrušení ČSRo, ČST a ČSTK.²³⁾ Naopak Česká televize a Český rozhlas byly transformovány do veřejnoprávní podoby zákony, které schválila Česká národní rada v listopadu 1991.²⁴⁾

Samostatný Český rozhlas vznikl k 1. lednu 1992, kdy vstoupil v platnost zákon č. 484/1991 Sb. V této právní úpravě je mimo jiné podrobně formulováno poslání Českého rozhlasu jako veřejnoprávní instituce:

Český rozhlas poskytuje službu veřejnosti České republiky tvorbou a šířením rozhlasových programů na celém území ČR.

Český rozhlas musí poskytovat objektivní, ověřené, všestranné a vyvážené informace pro svobodné vytváření názorů.

Český rozhlas rozvíjí kulturní identitu českého národa a národnostních a etnických menšin v České republice.

Český rozhlas zprostředkovává ekologické informace, slouží vzdělávání a přispívá k zábavě posluchačů.

Český rozhlas provozuje rozhlasové vysílání na vlastních vysílacích okruzích.

Český rozhlas zřizuje síť vlastních zpravodajů.

Český rozhlas vytváří archivní fondy, udržuje je a podílí se na jejich využívání jako součásti národního kulturního bohatství.²⁵⁾

Zákon o Českém rozhlasu definoval orgán, jímž se uplatňuje právo veřejnosti na kontrolu tvorby a šíření programů ČRo. Tímto orgánem je Rada ČRo, která má devět členů. Voleni jsou Českou národní radou (po roce 1992 Poslaneckou sněmovnou) na funkční období pěti let.

Do kompetencí Rady ČRo patří:

- jmenování (na funkční období šesti let) a odvolávání generálního ředitele Českého rozhlasu a na jeho návrh ředitele rozhlasových studií,
- schvalování rozpočtu a závěrečného účtu Českého rozhlasu,
- schvalování Statutu ČRo na návrh generálního ředitele,
- zřizování a rušení regionálních rozhlasových studií Českého rozhlasu (s výjimkou studií v Praze, Plzni, Českých Budějovicích, Ústí nad Labem, Hradci Králové, Ostravě a Brně).

Rada ČRo je za svou činnost odpovědná České národní radě (později, po roce 1992, Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR), která ji také může odvolat, nesplní-li Rada opakovaně své povinnosti nebo konstatuje-li Česká národní rada v průběhu šesti měsíců svým usnesením opakovaně, že Český rozhlas neplní své poslání stanovené paragrafem dvě tohoto zákona.

Zákon č. 484/1991 Sb. stanovil rovněž způsob financování Českého rozhlasu. Finančními zdroji ČRo jsou zejména výnos ze sazeb za používání rozhlasových přijímačů podléhajících evidenci (tzv. koncesionářské poplatky)²⁶⁾ a příjem z vlastní podnikatelské činnosti. Ve srovnání s právní normou č. 468/1991 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání došlo v souvislosti se začátkem platnosti zákona o Českém rozhlasu k podstatné redukci času vyhrazeného reklamě, který nesmí podle zákona č. 484/1991 Sb. přesáhnout jedno procento denního vysílacího času.

Český rozhlas vysílal na sítích, které byly rozděleny již zákonem č. 468/1991 Sb. Všem provozovatelům rozhlasového vysílání ze zákona se podle této právní normy vyhrazuje přenosové cesty (část kmitočtového spektra) a síť vysílačů umožňující pokrytí území ČSFR celkem šesti vysílacími okruhy, z toho třemi v pásmech velmi krátkých vln.²⁷⁾

1.2.2 Provozovatelé vysílání na základě licence

Druhou složkou duálního systému, který vymezil zákon č. 468/1991 Sb., o provozování rozhlasové a televizního vysílání, jsou provozovatelé vysílání na základě licence. Držitelem licence se může stát právnická osoba, má-li sídlo na území ČSFR a je-li zapsána do obchodního rejstříku, a fyzická osoba, která má rovněž trvalý pobyt na území ČSFR. Je-li fyzické osobě udělena licence, musí se povinně zapsat do obchodního rejstříku.

Licenci na provoz soukromé rozhlasové stanice je možné získat licenčním řízením, které upravuje třetí část zákona č. 468/1991 Sb. V zákoně jsou vymezeny podmínky pro udělení licence (například ne-

převoditelnost licence) a její platnost, zabývá se způsobem rozhodnutí o udělení licence a postupem při její případné změně, vymezuje dobu platnosti licence a důvody jejího možného odnětí (například provozovatel soukromého rozhlasového vysílání musí začít vysílat do 180 dnů po nabytí právní moci rozhodnutí o udělení licence).

Právní norma zároveň přesně vymezuje údaje, jež musí žádost o udělení licence obsahovat. Kromě všech identifikačních dat, dokladů o výši základního jmění a vkladů jednotlivých účastníků, názvu stanice jsou požadovány informace o programu:

- časový a územní rozsah vysílání a způsob jeho technického a organizačního zajištění,
- programová skladba vysílání s návrhem vysílacího schématu,
- částku nebo podíl z výdajů, kterou žadatel každoročně použije na výrobu pořadů v tuzemsku,
- podíl vysílacího času věnovaného pořadům domácí produkce.

Licenci k provozování soukromého vysílání na území ČSFR uděluje Federální rada pro rozhlasové a televizní vysílání. Jejím postavení, činnosti a složení je věnována čtvrtá část zákona č. 468/1991 Sb. Vzhledem ke kompetencím federální rady a neustavení rady republikové, jak s tím počítal kompetenční zákon i zákon o provozování rozhlasového a televizního vysílání, nevypsala Federální rada pro rozhlasové a televizní vysílání během své čtrnáctiměsíční existence ani jedno licenční řízení.

1.2.3 Ustavení Rady ČR pro RTV

V předchozích částech této práce jsem již několikrát poznamenal, že ustavení republikové Rady pro rozhlasové a televizní vysílání si vyžádal tzv. kompetenční zákon č. 136/1991 Sb. z 20. března 1991, kterým došlo k přerozdělení kompetencí federálních orgánů na orgány jednotlivých republik. V případě elektronických médií se počítalo s tím, že republikové orgány budou udělovat či odnímat licence a dohlížet na dodržování mediální legislativy na území dané republiky. I zákon č. 468/1991 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání, se v paragrafu sedmáct zmiňuje o tom, že Federální rada pro RTV se ve spolupráci s orgány pro rozhlasové a televizní vysílání, zřízenými zákony České národní rady a Slovenské národní rady, svými stanovisky a návrhy podílí na vytváření zásad státní politiky ve vztahu k vysílání a koncepci jeho rozvoje. Do března 1992 však k ustavení republikových orgánů pro rozhlasové a televizní vysílání nedošlo. Udělování prvních licencí tak bylo v kompetencích mezirezortních komisí (nejprve při vládě ČSFR, později při ministerstvu kultury ČR).

Vznik Rady České republiky pro rozhlasové a televizní vysílání umožnil zákon č. 103/1992 Sb., který schválila Česká národní rada 21. února 1992.²⁸⁾ Tímto zákonem byla zřízena Rada ČR pro RTV jako orgán státní správy ve věcech rozhlasového a televizního vysílání v České republice. Zákonodárci seznali účelným takové řešení, kdy orgán státní správy pro oblast elektronických médií je samostatnou, na vládě nezávislou institucí. Právní norma č. 103/1992 Sb., o Radě ČR pro RTV, zadala regulačnímu orgánu pro elektronická média tyto úkoly: 1. dohled na dodržování právních předpisů upravujících rozhlasové a televizní vysílání, 2. starost o rozvoj plurality vysílání a nezávislost jeho provozování, 3. podíl na vytváření zásad státní politiky ve vztahu k vysílání a stanovení koncepce jeho rozvoje, 4. podíl na vypracovávání plánů využití kmitočtů pro vysílání, 5. udělování a odnímání licencí k vysílání na území České republiky, 6. ukládání pokut za nedodržování mediální legislativy, 7. vedení evidence licencí, 8. povinnost předložit České národní radě (později Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR) zprávu o stavu vysílání a o své činnosti, a to nejméně jednou ročně nebo vždy, když o to ČNR požádá atd.

Rada České republiky pro rozhlasové a televizní vysílání měla stejně jako rada federální devět členů, volených na šestileté funkční období Českou národní radou (později Poslaneckou sněmovnou Parlamentu ČR), která je rovněž může odvolat.²⁹⁾ Zákon č. 103/1992 stanovil, že členy Rady ČR pro RTV jsou vždy tři členové Federální rady zvolení Českou národní radou. Zánikem členství ve Federální radě zaniká členství v Radě ČR pro RTV. Po rozpadu Československa od 1. ledna 1993 pracovala Rada ČR pro RTV v neúplném složení, protože zánikem Federální rady zanikl mandát třem radním, kteří byli automaticky členy českého regulačního orgánu.

Prvních deset měsíců existence Rady České republiky pro rozhlasové a televizní vysílání je možné označit slovem improvizace. Rada jako orgán státní správy pracovala v nedůstojných podmínkách.³⁰⁾ Hlavní příčinou byl nedostatek peněz. Podle původního znění zákona č. 103/1992 Sb., paragrafu osm, je činnost Rady hrazena z rozpočtu České republiky. Jelikož tuto právní normu schválila Česká národní rada v únoru 1992, státní rozpočet s příslušnou kapitolou ještě nepočítal. Činnost Rady musela být v prvním roce její existence hrazena z rozpočtové rezervy, o níž rozhoduje vláda České republiky. Ta schválila rozpočet Rady pro rok 1992 ve výši tři miliony korun (včetně zálohy) až 7. října 1992, přičemž Rada odevzdala svůj návrh rozpočtu již v červnu 1992. První prostředky, šlo o zálohu ve výši jednoho milionu korun, obdržela Rada až čtyři měsíce po svém ustavení, a to v červenci 1992 na základě usnesení předsednictva vlády ČR z 18. května 1992. Do té doby vykonávali členové Rady své funkce zdarma,

bez jakéhokoli materiálního vybavení a ke své činnosti využívali převážně domácí zázemí. Až do září 1992 se Rada scházela v restauracích či v saloncích pražského Metra (díky tomu, že byl jeden z radních – ing. Jiří Brož – ekonomickým náměstkem tohoto podniku).³¹⁾ V červenci 1992 si Rada zřídila bankovní účet, získala IČO a pronajala si provizorně dvě kanceláře v Radiopaláci, Vinohradská 40, Praha 2. Po měsíci se ukázaly prostory v Radiopaláci jako nepostačující. S návštěvami se jednalo zpravidla na chodbách vestoje a nebylo možné vést ani přehlednou dokumentaci. Po mnoha peripetích Rada využila služeb realitních kanceláří a od 1. prosince 1992 si pronajala na deset let samostatný objekt v Krátké ulici č. 10, Praha 10, do něž se přestěhovala v únoru 1993.³²⁾ Úřad Rady, který ze zákona zajišťuje činnost Rady ČR pro RTV, měl ke konci roku 1992 jen minimální technické vybavení: kopírku, tři počítače, jeden barevný televizor, jedno video a jeden radiomagnetofon. Toto „technické zázemí“ sloužilo Úřadu Rady k monitoringu vysílání.

V dubnu 1992 převzali členové Rady na ministerstvu kultury ČR agendu po bývalé mezirezortní komisi. Šlo především o doklady o udělených licencích a četné žádosti o provozování rozhlasového a televizního vysílání. Dokumentace nebyla převzata ve stavu, který by umožňoval bezprostředně s ní pracovat.³³⁾ Podle jednoho z radních Milana Jakobce převzala Rada agendu Mezirezortní komise ministerstva kultury ČR v igelitových pytlích. Rada proto aktualizovala dříve podané žádosti a standardizovala jejich podobu tak, aby umožnily systémové zpracování. Zároveň s tím začal proces výměny licencí za licence kompatibilní se platným právním řádem. V prosinci 1992 Rada ČR pro RTV převzala agendu i po bývalé Federální radě pro rozhlasové a televizní vysílání, která zanikla 31. prosince 1992.

V plném složení začala Rada ČR pro RTV pracovat v květnu 1992, kdy již bylo zvoleno všech devět členů tohoto regulačního orgánu. 7. května 1992 si Rada zvolila i své vedení. Předsedou Rady se stal Daniel Korte a místopředsedou Josef Josefík.³⁴⁾

Zákon č. 103/1992 Sb., o Radě České republiky pro rozhlasové a televizní vysílání, sice zahrnul do působnosti Rady podíl na vytváření zásad státní politiky České republiky ve vztahu k vysílání a stanovení koncepce jejího rozvoje, k naplňování této části zákona však v prvním roce existence regulačního orgánu nedocházelo. Ostatní orgány státní správy nevnímaly Radu jako partnera a nezahrnovaly ji, až na výjimky, mezi povinná připomínková místa.³⁵⁾

V počáteční fázi své existence byla Rada, soudě podle mediálních výstupů, málo aktivní a činná ve vztahu k veřejnosti. S odstupem osmi let je obtížné na základě článků v denním či odborném tisku i na základě dostupných materiálů Rady dohledat propracovanou koncepci rozvoje duálního systému rozhlasového a televizního vysílání. Rada v oficiálních dokumentech a vystoupeních svých představitelů informuje základním cíli své činnosti: „...co nejlepší využití kmitočtů pro rozhlasovou a televizní službu a další demonopolizace a deetatizace vysílání.“³⁶⁾

1.3 Začátek extenzivního rozvoje duálního systému

Začátek extenzivního rozvoje duálního systému rozhlasového vysílání je možné vypočítat již v práci mezirezortních komisí (nejprve při vládě ČSFR, později při ministerstvu kultury ČR). Ty pod tlakem žadatelů, potažmo veřejnosti, udělovaly první licence k experimentálnímu vysílání – a to bez širší koncepce využití kmitočtového spektra a bez koncepce rozšíření programové nabídky rozhlasového vysílání. Již v roce 1991 se rozhlasová část české mediální krajiny řídila při formování duálního systému zjednodušenou tezí: Programová pestrost rozhlasového vysílání je přímo úměrná počtu rozhlasových stanic. Mezirezortní komise přidělily bez legislativního zázemí a jasně definování licenčního mechanismu celkem 36 licencí k provozování rozhlasového vysílání. Mezirezortní komise při vládě ČSFR vydala osm licencí pražským uchazečům a jednomu mimopražskému. Mezirezortní komise při ministerstvu kultury České republiky udělila pět licencí pražským a dvaadvacet mimopražským žadatelům.³⁷⁾

K uplatňování zjednodušeného konceptu liberalismu se ve svém programovém prohlášení přihlásila vláda České republiky premiéra Václava Klause, která vzešla z voleb v roce 1992:

„Právo občana na informace, a to i v oblasti distribuce tisku a šíření vysílacího signálu, je jedno ze základních občanských práv. Proto bude vláda prosazovat pluralitu v oblasti sdělovacích prostředků, neboť konkurence na trhu informací je zárukou jejich kvality a objektivity. Bude i u sdělovacích prostředků podporovat proces privatizace a soukromého podnikání.“³⁸⁾

Už samo užití pojmu privatizace je pro oblast elektronických médií nepřesné a dokazuje, že dogma trhu a konkurence není možné uplatňovat na realitu médií, která je daleko složitější. Není divu, že koncepce Rady České republiky pro rozhlasové a televizní vysílání, po jejím vzniku v první polovině roku 1992, vycházela ze zjednodušeného pojetí liberalismu, který byl obsažen v programovém prohlášení vlády ČR. Hlavním cílem Rady se stalo udělení pokud možno co největšího počtu licencí. Rada sice před udělováním dalších licencí specifikovala proces licenčního řízení³⁹⁾, pokračovala však ve vypisování nových licenčních řízení. V září 1992 se uskutečnila veřejná slyšení na regionální vysílání v pásmu střed-

ních vln pro Prahu a střední Čechy, na lokální vysílání v pásmu velmi krátkých vln pro Plzeň, Liberec a Ostravu. V říjnu se konala veřejná slyšení na lokální vysílání v pásmu velmi krátkých vln pro lokality České Budějovice, Trutnov, Pardubice a Hradec Králové. Vyvrcholením uplatňování politiky vlády pro oblast elektronických médií bylo přijetí zákona č. 36/1993 Sb., o některých opatřeních v oblasti rozhlasového a televizního vysílání, který schválila Česká národní rada 22. prosince 1992.⁴⁰⁾ Tato legislativní úprava přerozdělila síť vysílačů pro celoplošné vysílání: „Provozovateli rozhlasového vysílání ze zákona (tj. Českému rozhlasu) se vyhrazuje přenosové cesty (část kmitočtového spektra) a síť vysílačů umožňující pokrytí území České republiky jedním vysílacím okruhem v pásmu středních vln a dvěma vysílacími okruhy v pásmu velmi krátkých vln.“ Jeden z celoplošných okruhů Českého rozhlasu (šlo o ČRo 2 – Praha) byl znevýhodněn a jeho program nebylo možné šířit prostřednictvím celoplošné sítě vysílačů v pásmu velmi krátkých vln. Zákon č. 36/1993 Sb. upřednostnil zájmy soukromých provozovatelů rozhlasového vysílání na úkor tzv. veřejnoprávního rozhlasu.

1.4 Shrnutí

Pád komunistického politického systému koncem roku 1989 přivedl v Československu, kromě proměn společnosti, rovněž změnu systému fungování masových médií a tím i proměnu mediálních institucí. Zrušeny byly cenzurní úřady a kontrola, kterou u sdělovacích prostředků uplatňovaly stranické orgány Komunistické strany Československa. Elektronická média, vysílající na území Československa, však zůstávala více než rok po listopadu 1989 pod přímou kontrolou federální vlády. Pluralitu vysílání zajišťovaly zahraniční rozhlasové stanice Rádio Svobodná Evropa, BBC a Radio France International, které získaly povolení k dočasnému využití volných vysílacích sítí na základě usnesení vlády ČSFR. V případě prvních dvou jmenovaných stanic jim později udělila standardní licenci Federální rada pro rozhlasové a televizní vysílání.

Při studiu počáteční etapy kladení základů duálního systému vysílání, je možné konstatovat, že moc výkonná i zákonodárná neměly zřetelnou koncepci, jak vytvořit duální systém vysílání běžný v západní Evropě. Nová mediální legislativa vznikala pomalu, její přijímání navíc oddalovaly spory o kompetence mezi Českou republikou a Slovenskou republikou. Vznikl tak prostor pro nestandardní řešení a improvizace. Ještě před přijetím zákona č. 468/1991 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání, došlo k ustavení mezirezortní komise při vládě ČSFR, která měla shromažďovat žádosti o provozování privátního vysílání. Netrpělivost žadatelů, kteří na svou stranu získali veřejnost a novináře, a oddalování příprav mediálních zákonů umožnily vznik fenoménu pirátského vysílání. Nezákonnost v rozhlasovém éteru vedla k udělení prvních licencí pro experimentální vysílání. V první fázi byla uspokojena část pražských žadatelů, v dalších fázích žadatelé o lokální rozhlasové vysílání ve všech regionech České republiky. Mezirezortní komise (nejprve při vládě ČSFR, později při ministerstvu kultury ČR) bez legislativního zázemí a jasněho licenčního mechanismu přidělily celkem 36 licencí k provozování rozhlasového vysílání. Jednání mezirezortních komisí pod tlakem a hromadné udělování licencí, byť pro experimentální vysílání, se stalo začátkem uplatňování zjednodušeného pojetí liberalismu v české mediální krajině.

Stabilní základy duálního systému vysílání později položila nová mediální legislativa:

1. Zákon č. 468/1991 Sb., o provozování rozhlasové a televizního vysílání, který mj. definoval duální systém vysílání.
2. Zákon č. 484/1991 Sb., o Českém rozhlasu, který mj. stanovil základní poslání Českého rozhlasu jako veřejnoprávní instituce.
3. Zákon č. 103/1992 Sb., o Radě České republiky pro rozhlasové a televizní vysílání, který mj. ustavil regulační orgán dohlížející na dodržování mediální legislativy u elektronických médií.

Ve druhé polovině roku 1992 dochází k formulaci zjednodušené mediální politiky vlády ČR premiéra Václava Klause. Jediným dogmatem, na němž je postavena, je dogma trhu. Vláda se rozhodla prosazovat pluralitu v oblasti sdělovacích prostředků, neboť podle ní je konkurence na trhu informací zárukou jejich kvality a objektivit. I u sdělovacích prostředků se zavázala podporovat proces privatizace a soukromého podnikání.⁴¹⁾ Důsledkem mediální politiky vlády ČR byla novela zákona o provozování rozhlasového a televizního vysílání č. 36/1993, která přerozdělila vysílací síť ve prospěch soukromých stanic – a to na úkor veřejnoprávního rozhlasu. Došlo tak k prvnímu narušení vyváženosti duálního systému v případě rozhlasového vysílání v České republice.

Z teze „volné hry tržních sil“ vychází licenční politika a koncepce nově ustavené Rady České republiky pro rozhlasové a televizní vysílání. Tento regulační orgán vznikl 5. března 1992 a jeho základním cílem se stala demonopolizace a deetatizace vysílání. Další část této studie analyzuje, jaké důsledky měla licenční politika Rady pro následující vývoj v rozhlasové části naší mediální krajiny.

2. Vývoj v rozhlasové části mediální krajiny v České republice po roce 1993

Po dvou letech od vzniku a počátku formování duálního systému v rozhlasové části mediální krajiny vysílalo na území České republiky bezmála čtyřicet privátních lokálních a regionálních stanic. Soukromé celoplošné vysílání do té doby neexistovalo. Celoplošné vysílání provozoval, vyjma zahraniční rozhlasové stanice Rádio Svobodná Evropa, výhradně Český rozhlas, který v té době disponoval třemi celostátními okruhy. Prvním z nich byla zpravodajsko-publicistická stanice ČRo 1 – Radiožurnál, která šířila svůj program prostřednictvím dlouhých, středních i velmi krátkých vln. Druhým okruhem byl ČRo 2 – Praha, stanice s tzv. univerzálním typem programu orientovaná na všechny skupiny posluchačů. Vysílání veřejnoprávní Prahy bylo možné naladit v pásmu VKV II a v pásmu středních vln. Třetím celostátním okruhem Českého rozhlasu byla kulturní stanice Vltava, určená pro tzv. náročného rozhlasového posluchače preferujícího umělecký program. Vysílání ČRo 3 – Vltava šířila celoplošná síť vysílačů VKV II.

V Nové zprávě o stavu vysílání a o činnosti Rady České republiky pro rozhlasové a televizní vysílání z dubna 1993 regulační orgán konstatuje: „Rok 1993 bude zřejmě tím rokem, ve kterém na dosud vzájemně velmi podobné rozhlasové stanice začnou s plnou účinností působit tržní tlaky, které by měly celkovou skladbu vysílání držitelů licencí pozitivně ovlivnit.“ Licenční politika Rady a její rozhodování zůstávaly i nadále ovlivněny zjednodušeným pojetím libertariánské teorie, podle níž pouze svobodná vůle trhu zajistí krom jiného i programovou pestrost soukromého rozhlasového vysílání. Následný vývoj dokázal, že liberální koncepce byla velmi zjednodušená a její dopad na fungování sdělovacích prostředků byl jiný, než se předpokládalo. Předseda Rady ČR pro RTV Daniel Korte začátkem roku 1993 několikrát zopakoval, že hlavním cílem Rady je pokračování v demonopolizaci a deetatizaci vysílání. Regulační orgán vyhlašoval nová licenční řízení na udělení licencí k provozování lokálního a regionálního vysílání. Rok 1993 se navíc stal rokem vzniku a rozvoje privátního celoplošného rozhlasového vysílání v pásmu VKV II.

2.1 Soukromé celoplošné vysílání v pásmu VKV

Nabídnout dvě celoplošné vysílací sítě v pásmu velmi krátkých vln soukromým provozovatelům a zahájit tak historii privátního celoplošného vysílání v České republice umožnil Radě ČR pro rozhlasové a televizní vysílání zákon č. 36/1993 Sb., o některých opatřeních v oblasti rozhlasového a televizního vysílání, který přidělil dvě sítě vysílačů Českému rozhlasu a dvě zbývající sítě vysílačů držitelům licencí.⁴²⁾ Zmíněný zákon později mnohokrát kritizoval generální ředitel Českého rozhlasu Vlastimil Ježek, který byl do funkce jmenován v červnu 1993. Podle něj šlo o neodborné, lobbíngem soukromé sféry vysílání ovlivněné rozhodnutí Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, které pro obě složky duálního systému vypadá jen zdánlivě souměrně.⁴³⁾ Licenční řízení na celoplošné rozhlasové vysílání začala Rada připravovat od podzimu 1992, kdy zadala Výzkumnému ústavu spojů vypracování projektu technických podmínek pro provozování dvou celoplošných rozhlasových sítí v pásmu VKV II⁴⁴⁾ (pracovně označených jako C3 a C4, celoplošné sítě určené pro Český rozhlas byly označeny jako C1 a C2).

K vypsání licenčního řízení na dvě celoplošné rozhlasové sítě VKV II přistoupila Rada z těchto důvodů:

- možnost udělení dvou celoplošných sad kmitočtů
- nezbytnost posílení soukromého sektoru rozhlasového vysílání
- předpoklad dostatečně silného trhu reklamy orientovaného na rozhlas
- nutnost obsahové odlišnosti dvou celoplošných rádií a zvýšení kvality rozhlasového zpravodajství v konkurenčním prostředí⁴⁵⁾

V době, kdy Rada vypsala toto licenční řízení, bylo možné v éteru naladit bezmála čtyřicet soukromých lokálních a regionálních stanic. Navíc ve chvílích, kdy vznikaly projekty na celoplošná rádia, se předpokládalo, že reklama, která je jediným zdrojem příjmů komerčních rozhlasových stanic, připadající na všechna rádia v České republice, činí zhruba 450 milionů korun. Nutné bylo v té době odečíst 90 milionů korun, které vysíláním reklam vydělával Český rozhlas. Při výpočtu minimálních nákladů na provoz celoplošné rozhlasové stanice (dolní hranice se pohybovala mezi šedesáti a sedmdesáti miliony korun) muselo být všem žadatelům o licenci jasné, že provozovat v českých poměrech celoplošné rádio nebude zdaleka jednoduché.

Jasnou představu o budoucích provozovatelích celoplošného vysílání měla i Rada ČR pro RTV, což později vepsala do zdůvodnění k rozhodnutí o udělení licence: „Po skončení veřejných slyšení žadatelů o licence a před hodnocením jednotlivých projektů Rada, zejména s přihlédnutím k nezbytnosti zajištění plurality a vyváženosti nabídky programů v rozhlasovém vysílání, rozhodla o diverzifikaci dvou celoplošných programů držitelů licencí tak, že jeden z nich bude zpravodajsko-publicistického charakteru, zatímco